

ENGLANNIN KIELI OSANA SUOMALAISTEN ARKIPÄIVÄÄ

Sirpa Leppänen, Tarja Nikula ja Leila Käntä (toim.) *Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin kielen käytöstä Suomessa*. Tietolipas 224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008. 445 s. ISBN 978-954-222-029-5.

Sirpa Leppänen, Tarja Nikula ja Leila Käntä ovat toimittaneet ajankohtaisen ja monipuolisen artikkelikokoelman englannin kielen käytöstä Suomessa ja suhteesta suomen kieleen. Otos kattaa suuren määrän kielenkäyttötilanteita. Kirjassa kuvataan englannin kielen käyttöä kolmella eri alueella: koulutuksessa, mediassa ja työelämässä. Kolmijaon voisi ilmaista myös seuraavasti: englannin kielen sekoittuminen suomen kieleen puheessa ja tekstissä sekä englannin kielen käyttö Suomessa. Julkaisu perustuu Suomen Akatemian rahoittaman *English voices in Finnish Society* -hankkeen tuloksiin, ja sen tarkoituksena on tuoda tutkimustulokset luettavaksi suomalaiselle yleisölle.

Kirja on kokonaisuutena kiinnostava. Yksittäiset artikkelit avaavat lukijalle näkökulmia siihen, miten suomalaiset käyttävät englantia erilaisissa kielenkäyttötilanteissa. Toisaalta kirjassa tuodaan esille myös se, miten Suomessa käytetään (pelkästään) englannin kieltä eri tilanteissa: mitä englanninkieliset kotisivut viestittävät kunnasta, miten englannin kieltä käytetään urheiluhaastatteluisa sekä suorissa televisiolähetyksissä tai miten englantia esiintyy työelämässä. Kirjan tutkimusaiheet käsittelevät kaikenikäisten suomalaisten englannin kielen käyttöä, eikä kirjassa siten rajoituta tutkimaan vain tiettyjä ryhmiä. Tutkimus antaa viitteitä siitä, miten Suomen nuoriso oppii ja osaa englantia. Toisaalta otetaan huomioon myös työikäiset, jotka eivät ole eläneet englantilaistuneessa Suomessa samalla tavalla kuin nuoret. Tällä hetkellä

näyttää siltä, että englannin kieli on tullut Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan jäädäkseen, ja on syytä tutkia, millaisia vaikutuksia sillä on kieleen ja yhteiskuntaan.

Kirjan ensimmäinen osio käsittelee englannin kieltä suhteessa puhuttuun suomen kieleen. Kyseessä ovat suomenkieliset puhetilanteet ja keskustelut, joissa englantia ilmenee monella tavalla. Oppilaat käyttävät englannin kieltä tehdessään koulutehtäviä, mutta kieltä käytetään myös huumorin ja leikinlaskun välineenä. Kirjan toisessa osassa tutkimuskohteena on englannin kielen esiintyminen suomalaisissa teksteissä. Englannin kieli näyttää sulautuvan osaksi tekstiä. Kahdesta kielestä muodostuu yksi uusi kieli, jota tietyn ryhmän jäsenet käyttävät ja ymmärtävät. Kolmannessa osiossa tutkitaan tilanteita, joissa suomalaisten käyttämänä kielenä on pelkästään englantia. Englantia käytetään Suomessa esimerkiksi kansainvälisten urheilijoiden haastatteluisa, kotisivuilla ja elinkeinoelämässä. Kirjan kolmijako on selkeä ja samalla helpottaa orientoitumista lukemiseen. Jokainen artikkeli on kiintoisa oma kokonaisuutensa. Kirjoittajat kuvailevat tutkimusmetodinsa ja tutkimusmateriaalinsa tarkasti, joten artikkelien anti on monipuolinen ja ymmärrettävä.

Kirjan artikkeleissa on käytetty monipuolisesti eri metodeja: sosiolingvistiikkaa, diskurssianalyysia, keskustelunanalyysia sekä pragmatiikan funktionaalisia ja kontekstuaalisia lähestymistapoja. Myös tutkimusaineistot vaihtelevat käsittäen videotallenteita, radionauhoituksia, kirjoitettua

tekstiä oppitunneilla, lehdissä ja verkossa. Artikkeleissa on tutkittu englannin kielen käyttöä niin mikrotasolla kuin makrotasolla, joten se tarjoaa ajankohtaista tietoa siitä, miten yksittäinen puhuja käyttää kieltä, ja myös siitä, mikä on englannin asema Suomessa. Kirja ottaa osaa ja luo pohjaa kielen ja koulutuspoliittiseen keskusteluun sekä tulevaisuuden päätöksentekoon.

ENGLANNIN ASEMA SUOMESSA

Kirjan johdannossa kuvataan englannin aseman kehitystä Suomessa vuodesta 1920 nykypäivään. Vuosikymmenien aikana englannin kielen merkitys on kasvanut ja muuttunut. Nykyään englannin kieli on osa monen suomalaisen arkipäivää, ja ilman sitä on jopa vaikea selviytyä päivittäisistä työtehtävistä. Kouluissa englannin kieli ei ole vain opetuksen kohdekieli, vaan se voi olla myös eri aineiden opetuskieli. Lapsille ja nuorille halutaan antaa mahdollisimman hyvät edellytykset kansainvälisyyteen, ja hyvä englannin kielen taito ymmärretään osana tätä kokonaisuutta. Samaan aikaan kun englannin käyttö lisääntyy Suomessa, myös englannin kulttuurinen ja taloudellinen vaikutus näkyy Suomessa. Englannin kielen asema on vahvistunut lähestulkoon jokaisella yhteiskunnan osa-alueella. Kirjassa mainitaan muun muassa television ja elokuvan vaikutus englannin kielen aseman vahvistajana. Suomessa, toisin kuin monissa muissa maissa, on varhain otettu käyttöön tekstittäminen eikä ulkomaisia elokuvia ja ohjelmia ole jälkiäänitetty. Televisio, ja myöhemmin varsinkin internet, on lisännyt ja lisää myös tulevaisuudessa suomalaisten englannin kielen hallintaa.

Kirjassa kuvataan englannin kielen käyttöä Suomessa jatkumona. Suomessa voidaan käyttää englantia puhujien yhteisenä kielenä tai kieli voi vaihdella suomesta englanttiin, mikäli molemmat puhujat osaavat molempia

kieliä. Englannin kielellä voi olla merkitystä myös koodina, ryhmäidentiteetin vahvistajana tai merkinä tiettyyn ryhmään kuulumisesta, kuten muutamista artikkeleista (Anu Muhonen, Sirpa Leppänen, Marianne Toriseva) käy ilmi. Englanti voi esiintyä kielessä myös vaatimattomammin yksittäisinä lainasanoina, mutta myös mahdollisesti pidempinä fraaseina. Tällöin suurin osa keskustelusta tai kirjoituksesta on suomeksi, ja englannin kieli antaa mausteita esimerkiksi internet-keskusteluissa tai erikoisryhmien lehdissä ja kirjallisuudessa. Englannin kielen vaikutuksen vahvistuminen ei ole ajankohtaista vain Suomessa vaan myös muualla maailmassa. Voidaan siis havaita englannin kielen aseman vahvistuneen maailman kielenä, *lingua francana*. Useissa maissa, esimerkiksi Intiassa ja Nigeriassa, englannin kieli onkin saanut virallisen kielen aseman.

ENGLANNIN KIELI OPETUKSESSA JA VAPAA-AIKANA

Ensimmäisessä artikkelissa »Oppilaiden osallistuminen luokkahuonevuorovaikutukseen englanninkielisessä aineenopetuksessa» Tarja Nikula tutkii englanninkielistä aineenopetusta. Hänen tutkimusmateriaalinsa koostuu biologian ja fysiikan opetuksen nauhoituksista. Tunneilla käytetään englantia opetuskielenä, suomen kieltä käytetään vain vähäisesti. Nikulan artikkelista käy ilmi, että nuoret osaavat käyttää englantia monipuolisesti ja aktiivisesti siitä huolimatta, että se on heille vieras kieli. Tunnilla puhuttu englannin kieli on rikkaampaa kuin vieraan kielen oppitunnilla yleensä. Nikula painottaakin artikkelissaan suullisen kielitaidon opettamisen tärkeyttä Suomessa.

Leila Kääntä tutkii niin ikään vieraskielistä opetusta artikkelissaan »Opettajan arvioivat vuorot oppilaiden toiminnan ohjaamisen keinoina englanninkielisessä aineenopetuksessa». Hän tarkastelee, miten opettaja

ohjaa oppilaitaan yrittäessään saada oppilaat keskittymään tunnilla annettuihin tehtäviin. Tutkimusmetodina Kääntä käyttää keskusteluanalyysiä, ja hän tarkastelee myös eleiden merkitystä opettajan arvioivissa vuoroissa. Opettajan suorat kielelliset ohjeet antavat oppilaalle vihjeitä, miten tämän tulisi edetä tehtävässään, mutta myös eleiden ja muiden semioottisten resurssien merkitys on suuri opettaja–oppilas-vuorovaikutuksessa.

Artikkelissa »Kielellinen leikkittely oppilaiden teksteihin liittyvissä keskusteluissa» Anne Pitkänen-Huhta tarkastelee etnografian keinoin englannin kielen oppituntien tekstikäytänteitä. Oppilaat käyttävät tehtäviään osana omaa diskurssissaan ja osoittavat näin suhtautumistaan sekä tehtäviin että toisiinsa. Arja Piirainen-Marshin tutkimuskohteena on poikien englanninkielisen videopelin pelaaminen ja koodinvaihto poikien keskustelussa. Pojat käyttävät pelatessaan ja kommunikoidessaan sekä englantia että suomea, ja koodinvaihto ilmenee resurssina, jolla merkitään siirtymää toiminnasta tai osallistujaroolista toiseen. Koodinvaihto on yksi keinoista, joilla pojat luovat keskinäisen vuorovaikutuksen, jolla he tulkitsevat pelin kulkua.

Anu Muhonen kuvailee artikkelissaan »Sheikataan like a polaroid picture: englannintehtäviä nuorisoradiojuonnoissa» radiojuontajien tapaa käyttää englannin kieltä nuorille suunnatussa radio-ohjelmassa. Englannin kieli esiintyy juonnoissa monipuolisesti sekä yksittäisinä sanoina että pidempinä lausahduksina. Juontajat ovat ilmeisen tietoisia käyttämistään kielivalinnoista, koska koodinvaihtoon liittyy usein äänenvaihtelu tai muu tapa. Englanti on osa juonnoissa käytettyä kieltä ja se koetaan tarpeellisena, koska kohderyhmänä ovat nuoret. Juontajien käyttämä englannin kieli liittyy jo kuultuihin tai tuleviin musiikkikappaleisiin ja ohjaa kuuntelijoita orientoitumaan musiikkiin, ohjelman pää-

antiin. Nuorten, radio-ohjelman kuuntelijoiden, oletetaan osaavan englantia, joten osa englanninkielisistä ilmaisuista jätetään suomentamatta.

ENGLANNIN KIELI TEKSTISSÄ

Kirjan toinen osio käsittelee sitä, miten englannin kieli ja suomen kieli vaihtelevat ja sekoittuvat teksteissä. Sirpa Leppäsen tutkimus fanisivuilla käytetystä kielestä osoittaa, miten yleistä ja helppoa suomen ja englannin kielen vaihtelu ja käyttö on suomenkielisille nuorille. Fanien kohteena ovat englanninkieliset kirjat ja niissä esiintyvät henkilöt. Englanti näyttää olevan luonteva osa fanien kielenkäyttöä. Myös tässä tutkimuksessa käy ilmi fanien ilmentämä ryhmätunne ja se, miten faniryhmä voi käyttää kieltä tavalla, jota ulkopuolisen on haastavaa tulkita ja ymmärtää.

Samu Kytölä problematisoi englannin käyttöä diskurssissa artikkelissaan »Englanti huumorin ja syrjinnän välineenä suomalaisen Futisfoorumin keskusteluissa». Kytölä käyttää materiaalinaan internetin keskustelufoorumeissa käytäviä keskusteluja. Tutkimuksesta käy ilmi, että englantia voi olla osana suomenkielistä diskurssia ja sen käyttöön voi liittyä monentasoisia merkityksiä: kiusaamista, huumoria tai oikeaa asiavies-tintää. Kytölän aineisto osoittaa, että suomalaiset ovat tarkkoja kielellisistä normeista ja kielen tulee olla huoliteltua myös silloin, kun keskustelu käydään verkkofoorumissa. Mikäli keskustelukielenä käytetään englantia, tulee sitäkin käyttää virheettömästi. Mikäli kielitaidossa on puutteita, puututaan siihen lähestulkoon välittömästi huolimatta siitä, mikä on kirjoittajan äidinkieli.

Marianne Toriseva kuvaa artikkelissaan »Svits bs flippi näistä duplista, kela! Suomen ja englannin kielen vaihtelun tehtävistä skeittiteksteissä» skeittaajien kirjallista kielenkäyttöä. Tämän marginaaliryhmän

käyttämä suomi osoittaa selvästi, että lukijan on kuuluttava ryhmään ymmärtääkseen sen kieltä. Kieli on kauttaaltaan englanninkielisten termien ja ilmausten värittämää, ja aiheeseen vihkiytymättömän on lähes mahdotonta ymmärtää sitä. Kirjoittajat käyttävät (kahta) kieltä monipuolisesti yhdistäen englantia suomeen ja kotouttaen englanninkielisiä sanoja suomen kieleen (« – – kun ryhmää houstannut suomiskedeylyn isäntä Arto – –»). Tekstissä nämä kaksi kieltä näyttävät lähes sulautuneen yhdeksi »kolmanneksi» kieleksi.

Terhi Paakkinen käyttää materiaalinaan graduja, joissa on tutkittu englannin kielen esiintymistä suomenkielissä aikakauslehdissä ja erityisesti mainoksissa. Englannin kielen määrä mainoksissa riippuu siitä, kenelle mainokset on suunnattu. Nuorille suunnatuissa lehdissä englannin osuus näyttää olevan suurempi kuin vanhemmille ihmisille suunnatuissa lehdissä. Suomen kielen tehtävä näyttää olevan tiedottaminen ja englannin kielen vaikuttaminen. Mielenkiintoista on myös se, että englantia käytetään iskulauseina, yksittäisinä sanoina tai tuotteen nimissä, mutta esimerkiksi televisiomainonnassa suomenkielisellä tekstillä varmistetaan miten ja mistä kuluttaja voi tuotteen löytää. Myös Bente Selback (2007) on tutkinut englannin kielen käyttöä suomalaissa sanomalehdissä, ja hänen tuloksistaan ilmenee, että englantia esiintyy enemmän mainoksissa kuin toimituksellisessa tekstissä.

ENGLANNIN KIELI KOMMUNIKOINTIVÄLINEENÄ

Kirjan kolmannessa osiossa esitetään tutkimuksia tilanteista, joissa käytetään pelkästään englannin kieltä. Heidi Koskela selvittää, miten urheilutoimittaja käyttää englantia kommunikaatiovälineenä haastattellessaan erikielisiä urheilijoita kilpai-

lusuoritusten jälkeen. Haastattelut käydään englannin kielellä, ja ne perustuvat tiettyyn muotoon ja sääntöihin, joiden mukaan sekä urheilija että haastateltava lähestyvät keskustelua. Haastattelun tavoitteena ei ole kiinnittää huomiota urheilijan kielitaitoon vaan keskustella urheilusuorituksesta ja arvioida suoritusta ilman, että englannin kielen täydellisyyteen kiinnitetään huomiota.

Terhi Paakkisen artikkeli »Tiedotus ja markkinointi sekoittuvat kuntien englanninkielisillä verkkosivuilla» käsittelee Suomen kuntien ja kaupunkien englanninkielistä tiedotusta. Kunnat ovat ymmärtäneet englanninkielisen tiedotuksen välttämättömyyden. Se, minkälaista tietoa kunnat antavat englanniksi, vaihtelee runsaasti, eikä kunnilla näytä olevan yhtenäistä käytäntöä siitä, millaista informaatiota sivuilta tulisi ilmetä. Osa kotisivujen tiedotuksesta näyttää liittyvän kunnan tai kaupungin myönteisen julkisuuskuvan luomiseen. Joillakin sivuilla taas keskitytään antamaan lähinnä asiatieta kunnasta. Kotisivuilla käytetty englannin kieli on monesti yksinkertaista. Tutkimuksen mukaan jää epäselväksi, joutuuko yksinkertainen englannin kieli sivun laatijoiden kielitaidon puutteesta vai onko tarkoituksena kirjoittaa helposti ymmärrettävää englantia.

Tiina Virkkula selvittää artikkelissaan, millaisia kielitaitovaatimuksia suomalainen työelämä asettaa työntekijöille. Tutkimuksessa käsitellään myös sitä, miten työntekijät suhtautuvat englannin kielen merkityksen kasvamiseen 2000-luvun alkupuolella. Englanti nähdään kielenä, jonka osaaminen on välttämätöntä työelämässä. Ilman englannin kielen taitoa esimerkiksi kontaktien pitäminen tuottaa vaikeuksia. Koulutus ja kokemus vieraalla kielellä puhumisesta vahvistavat kielitaitoa, ja erityisesti ulkomailla oleskelu lisää pragmaattisen kielitaidon karttumista. Vaikka joidenkin suomalaisten yritysten kieli vi-

rallisesti on englanti, arvostetaan suomea viestintäkielenä ja »turha» englannin kielen käyttäminen nähdään kielteisenä, eritoten kun keskustelu- tai sähköpostikumppaneina on pelkästään suomenkielisiä. Huolimatta siitä, että englannin kieli nähdään yritysmaailmassa lingua francana, muiden kielten osaamista arvostetaan työelämässä.

LOPUKSI

Englannin kieli on osa suomalaisten, erityisesti nuorten arkipäivää. Englantia käytetään nuorille suunnatuissa mainoksissa ja ohjelmissa, mutta myös nuoret itse käyttävät englantia vahvistaakseen ryhmään kuulumisen tunnetta tai koska englannin kielen sanoille ei tunnu olevan suomen kielessä vastinetta. Kysyä voikin, rikastuttaako englanti näin puhetta suomen kielen kustannuksella. Kirjan artikkeleiden perusteella suomalaiset eivät koe kahden kielen käyttöä kielteisenä asiana. Sitä, miten eng-

lannin runsas käyttö liittyy niihin uhkakuviin, joissa suomen kieli tulee häviämään, on liian aikaista sanoa. Artikkelikokoelma antaa esimerkkejä siitä, **miten** englanti esiintyy suomen kielessä. Englannin kieltä käytetään monipuolisesti, mutta ainakin osa kielenkäyttäjistä on tietoisia suomen kielen arvosta, ja suurin osa diskurssia käydään edelleen aidolla suomen kielellä, jota maustetaan englanninkielisillä sanoilla. ■

SAIJA TAMMINEN-PARRE

Sähköposti: etunimi.sukunimi@helsinki.fi

LÄHTEET

SELBACK, BENTE 2007: Finsk. Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknade i ordförrådet i sju språksamfunn – Bente Selback & Helge Sandøy (toim.), *Moderne importord i språka i Norden* 3 s. 115–125. Oslo: Novus forlag.